

UNIVERSITY OF TAMPERE

This document has been downloaded from
Tampub – The Institutional Repository of University of Tampere

Julkaisun pysyvä osoite on <http://urn.fi/URN:NBN:fi:uta-201210101049>

Tekijä(t):	Keskinen, Suvi; Vuori, Jaana
Nimeke:	Erot, kuuluminen ja osallisuus hyvinvointiyhteiskunnassa
Teoksen nimi:	Monikulttuurisuuden sukupuoli : kansalaisuus ja erot hyvinvointiyhteiskunnassa
Teoksen toimittaja(t):	Keskinen, Suvi; Vuori, Jaana; Hirsiaho, Anu
Vuosi:	2012
Sivunumerot:	7-35
ISBN:	978-951-44-8726-2
Julkaisija:	Tampere University Press
Sivumäärä:	29
Tieteenala:	Sosiologia
Yksikkö:	Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö
Julkaisun tyyppi:	Artikkeli kokoomateoksessa
Kieli:	fi
URN:	URN:NBN:fi:uta-201210101049

All material supplied via TamPub is protected by copyright and other intellectual property rights, and duplication or sale of all part of any of the repository collections is not permitted, except that material may be duplicated by you for your research use or educational purposes in electronic or print form. You must obtain permission for any other use. Electronic or print copies may not be offered, whether for sale or otherwise to anyone who is not an authorized user.

Suvi Keskinen ja Jaana Vuori

EROT, KUULUMINEN JA OSALLISUUS HYVINVOINTIYHTEISKUNNASSA

MINÄ OLEN MAHANMUUNTAJA. Minä tulin varastaa sun mies.
Minä tulin varastaa sun sosiaalietuudet. Minä en työ.

Minä istun kotona ja hoidan minun ja mieheni lapset ja käyn kaupaan ja katselen ja ostoskelen tavaria. Lapset kansa menen usein ulkona kävellään vaika kauniissa puistossa tai meren rantassa, joka lapset ja minä tykkaavat, koska meidan maassa ei ole meri ollenkkaan. Joskus menen kelaan ja muuhin toimistoiisiin, missä hoidan raha ja elämäasiat ja ongelmat. Joskus tapan myös muuitakin mahanmuuntajanaiset meidän maasta ja meidän naapuri maasta, koska he puhuvat kieli, joka minä ymmärän, eli kaikki me vapaasti voimme keskustella esim. lapsista, miesista, kelasta, rahasta ja muuista ongelmista ja ylipäästi meidän elämästä Suomessa, joka on kovasti erinainen kun meidän elämä kotimaassa ja voin vakuuttaa teitä, että ei se ole niin helppo ja yksinkertainen ja muuttun super, kun ehkä jotkut voi ajattella.

Helsingin Sanomien kirjallisuuspalkinnon saanut slovakialaissyntyinen kirjailija Alexandra Salmela (2009) parodioi novellissaan *Se oikea, aito*

maahanmuuttajablues suomalaisen yhteiskunnan suhtautumista maahanmuuttajiin ja stereotyyppisiä käsityksiä sukupuolesta, ”rodusta” ja etnisyydestä. Salmela irvailee ajatustavoille, joissa Suomeen muuttaneet ihmiset nähdään perustavanlaatuisesti erilaisina, hyvinvointivaltiosta riippuvaisina ja sosiaalisten ongelmien vaivaamina. Kuvaus tekee näkyväksi sitä, miten maahanmuuttajanaisten arvellaan usein olevan vahvasti sidoksissa perheeseen ja lapsiin. Sen voi myös nähdä kommentoivan käsityksiä, joiden mukaan vasta muutto Suomeen tuo naisten pakon ja ongelmien sävyttämään elämään vapautta. Kirjailija korostaa kielen merkitystä kommunikaation ja yhteisyyden rakentamisen ja estämisen välineenä.

Salmelan novelli käsittelee useita tämän kirjan keskeisiä teemoja. Kirjamme tarkastelee monikulttuurisia kohtaamisia suomalaisessa hyvinvointiyhteiskunnassa sukupuolen näkökulmasta. Pohdimme monikulttuurisissa kohtaamisissa toteutuvaa yhteiskunnallista osallisuutta ja kuulumista sekä näiden esteitä. Miten ihmisiä määritellään erilaisiksi sukupuoleen, etnisyyteen ja ”rotuun” liittyvien tekijöiden perusteella? Kuka saa kuulua suomalaisten joukkoon ja miten kuulumisen edellytykset sukupuolittuvat? Entä mitä tapahtuu, kun sukupuoli joutuu muutostilaan rajat ylittävien muuttoliikkeiden ja yhteiskunnan monimuotoistumisen seurauksena? Kirjassa etsitään vastauksia näihin kysymyksiin tarkastelemalla arkipäivän kohtaamisia, kansalaisyhteiskuntaa ja hyvinvointivaltiollisia käytäntöjä. Kokoavana käsitteenä toimii kansalaisuus, jolla viittaamme T.H. Marshallin (1950) tavoin täysimittaiseen jäsenyyteen yhteisössä. Kansalaisuuden käsite yhdistää ihmisten arkielämän kansakunnan määrittelyiden ja valtiollisen politiikan lajoihin prosesseihin. Sukupuolen, ”rodun” ja etnisyyden merkityksistä neuvoteltaessa kohtaamiset kouluissa, perheissä ja asuinympäristöissä ovat yhtä merkittäviä kuin viranomaiskäytännöt ja poliittishallinnolliset ohjelmat, joihin kiteytyy runsaasti määrittelyvaltaa.

Sukupuolta ei tule ymmärtää erillisenä tekijänä, vaan se kytkeytyy tiiviisti siihen, miten ymmärrämme suomalaisuuden ja maahanmuuttajuuden välisen suhteen sekä etnisen ja rodullisen erilaisuuden. Esimerkiksi maahanmuuttajanaiset nähdään usein kulttuurinsa ja yhteisönsä

miesten alistamiksi, kun taas suomalaisia naisia kuvataan tasa-arvon ja vahvuuden termin. Vastaavalla tavalla puhe maahanmuuttajamiehistä painottuu usein rikollisuuteen ja muihin uhkatekijöihin, kun taas suomalaisiksi nimitetyt miehet näyttävät yhteiskunnallisina vastuunkantajina tai yhteisönsä naisia puolustavina patriootteina. Käytämme intersektionaalisuuden käsitettä viittaamaan siihen, että sukupuoli, seksuaalisuus, etnisuus, ”rotu”, luokka, ikä ja muut yhteiskunnalliset erot risteävät ja muotoilevat toinen toisiaan (Brah 1996; de los Reyes & Mulinari 2005; Phoenix & Pattynama 2006).

Sukupuoleen ja kansalaisuuteen liittyvät käsitykset ovat muutoksen tilassa yhä monikulttuurisemmassa, ylirajaisten suhteiden määrittämässä yhteiskunnassa. Myös ne jotka pysyvät paikallaan kohtaavat moninaistumisen ja ylirajaisten suhteiden määrittämiä tilanteita. Tämä kehitys haastaa etniselle pohjalle rakentunutta kansakunta-ajattelua ja problematisoi oletuksia kulttuurisesta yhtenäisyydestä Suomessakin. Samalla ovat kuitenkin vahvistuneet myös vaatimukset kansallis-etnisen identiteetin vahvistamisesta ja tiukemmasta rajautumisesta suhteessa kansakunnan ”ulkopuolisiin”, mikä näkyy esimerkiksi maahanmuuttoa käsittelevissä verkkokeskusteluissa. Näissä keskusteluissa sukupuoleen liittyvät uhkakuvat, kuten oletukset joukkoraiskausten ja kunniaväkivallan lisääntymisestä, ovat keskeisessä asemassa (Keskinen 2011b).

Monikulttuurisuuden ajatellaan usein olevan viimeaikainen ilmiö, joka on seurausta 1990-luvun alussa vilkastuneesta maahanmuutosta. Monikulttuurisuus ja erilaisuuteen suhtautuminen ovat kuitenkin olleet ajankohtaisia asioita suomalaisessa yhteiskunnassa jo pitkään (Lehtonen, Löytty & Ruuska 2004). Perinteisten vähemmistöjen kuten romanien ja saamelaisten yhteiskunnallista asemaa on järjestetty toisinaan pyrkimällä heidän assimiloitumiseensa suomalaiseen valtaväestöön, toisinaan tunnustamalla heidän oikeutensa ja omat tapansa. Tänäkään päivänä näiden vähemmistöjen yhteiskunnallisen kuulumisen, osallisuuden ja tasavertaisen aseman takaaminen ei ole itsestäänselvyys vaan edellyttää jatkuvia neuvotteluja ja kamppailuja (katso SEIKKULA JA RANTALAIHO tässä teoksessa; jatkossa viit-
taamme kirjan artikkeleihin kirjoittamalla ne isoin kirjaimin).

Myös suhde viimeaikoina maahan muuttaneisiin ryhmiin sisältää pitkän ajan kuluessa muotoutuneita suhtautumistapoja ja käytäntöjä. Sara Ahmed (2000) muistuttaa, että monikulttuuriset kohtaamiset aktivoivat erilaisia kohtaamisten historioita. Yksi merkittävä kohtaamisten historia liittyy kolonialismiin ja rotuajatteluun, joihin Suomella ja suomalaisilla on monia kiinnekohtia siitä huolimatta, ettei maa osallistunut siirtomaa-ajan valloituksiin (Vuorela 2009; Mulinari et al 2009; Löytty 2006; Isaksson & Jokisalo 1998). Siteet ovat rakentuneet esimerkiksi tieteen, kulttuurin, talouden, lähetystyön ja matkailun kautta. Kolonialismin ajalta peräisin olevat mielikuvat värittävät edelleen esimerkiksi suhtautumista suomensomalialaisiin (Rastas 2007). Toinen merkittävien kohtaamisten historia liittyy kylmän sodan aikakauteen, jonka vastakkainasettelut, tulkinnat ja seuraukset näkyvät erityisesti suhteessa entisistä sosialistisista maista muuttaneisiin. Esimerkiksi paluumuuton ymmärtämiseksi on tarkasteltava niin Suomen valtion kansallisuuspolitiikkaa, suomalaista kansallisuusideologiaa kuin 1990-luvun taloudellista kriisiä ja etnis-kansallisen ajattelun nousua Venäjällä, jotka kaikki rakentuvat suhteessa kylmän sodan historiaan (Davydova 2009, 27–35).

Kansalaisuuden käsite ja kansalaisuuden tekeminen

Yleisellä tasolla kansalaisuuden käsite viittaa yksilön ja julkisen vallan (valtion, paikallisten hallintojärjestelmien ja toisinaan myös ylikansallisten toimijoiden, kuten Euroopan unionin) väliseen suhteeseen. Tämän suhteen keskeiset tekijät muodostuvat oikeuksista ja velvollisuuksista, osallisuudesta ja kuulumisesta (Lister et al 2007, 1). Kansalaisuuden piiriin kuuluvat siten kysymykset monien keskeisten yhteiskunnallisten oikeuksien toteutumisesta, kuten oikeudesta oleskella maassa, äänestää vaaleissa tai kuulua koulutuksen ja sosiaaliturvan piiriin, sekä oikeuksiin liittyvistä ehdoista ja velvollisuuksista. Vaikka virallisen valtion kansalaisuuden saaminen on merkittävä rajapyykki, emme rajoita tarkastelu-

amme siihen. Ymmärrämme kansalaisuuden laajempänä käsitteenä, jota voidaan käyttää myös oleskeluluvan turvin tai turvapaikanhakijoina maassa asuvien kohdalla. Suomessa ja muissa Pohjoismaissa useimmat muodolliset oikeudet ja velvollisuudet onkin sidottu oleskelulupaan ja maassa asumiseen eikä valtion kansalaisuuteen.

Kansalaisuudesta käydyissä nykykeskusteluissa yhä keskeisemmällä sijalla ovat osallisuuteen, osallistumiseen ja kuulumiseen liittyvät kysymykset. Osallisuutta ovat kansalaisjärjestöissä toimiminen ja poliittinen vaikuttaminen, mutta myös muut jokapäiväiset vaikuttamisen tavat. Työssä käyntiä on perinteisesti pidetty eräänä osallisuuden keskeisenä puolena, mutta yhtä lailla tärkeitä ovat vaikkapa erilaiset yhteisöllisyyden ja naapuriavun muodot. Osallisuus viittaa siis yhtäältä toimintaan ja osallistumiseen, toisaalta muiden ihmisten ja yhteiskunnan luomiin ehtoihin, jotka tekevät osallistumisen mahdolliseksi ja toivottavaksi. Kuuluminen johonkin yhteisöön tai laajempaan yhteiskuntaan on puolestaan moniulotteinen prosessi, jossa niin yksilön omat toimet kuin ympäröivän yhteiskunnan suhtautuminen tuottavat vahvuudeltaan vaihtelevia siteitä ihmisten välille. Prosessissa sekä kutsutaan ihmisiä mukaan (inkluusio) että suljetaan heitä pois yhteisen piiristä (ekskluusio).

Kansalaisuuden eri ulottuvuuksia on usein tarkasteltu T. H. Marshallin (1950) klassista kolmijaottelua käyttäen. Marshall erotti toisistaan oikeudellisen, poliittisen ja sosiaalisen kansalaisuuden. Siinä missä oikeudelliset ja poliittiset oikeudet on jo vuosisatoja liitetty osaksi kansalaisuutta, alettiin sosiaalisista oikeuksista puhua vasta toisen maailmansodan jälkeen hyvinvointivaltion myötä. Sosiaalinen kansalaisuus sisältää esimerkiksi oikeudet koulutukseen, terveydenhuoltoon ja toimeentuloon. Havainnollisuudestaan huolimatta Marshallin jaottelu on rajoittunut, sillä se keskittyy kansalaisuuden muodolliseen ja julkiseen puoleen. Myöhempi tieteellinen keskustelu kansalaisuudesta onkin pyrkinyt laajentamaan näkökulmaa (Lister 1997; Lister et al 2007; Kivisto & Faist 2007). Etnisen monimuotoisuuden ja monikulttuurisuuden lisääntyminen, seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen oikeuksien julkinen vaatiminen, vammaisten järjestäytyminen jne.

ovat antaneet aihetta syrjinnän vastaiselle aktivismille ja muun muassa seksuaalisen kansalaisuuden, intiimin kansalaisuuden ja kulttuurisen kansalaisuuden käsitteille.

Tässä kirjassa ymmärrämme kansalaisuuden piiriin kuuluvan muodollisen kansalaisuuden lisäksi kysymykset identiteeteistä ja kuulumisen tunteesta, sosiaalisista asemista, kulttuurisista oletuksista ja institutionaalisista käytännöistä (Werbner & Yuval-Davis 1999, 4). Käyttämämme kansalaisuuden määritelmä on siten laaja ja ylittää jaottelun julkiseen ja yksityiseen. Se täydentää Marshallin mallia ottamalla vahvemmin mukaan osallisuuden ja kuulumisen ulottuvuudet, joita pidämme tärkeinä täysimittaisen kansalaisuuden toteutumiseksi.

Korostamme myös kansalaisuuden tekemisen näkökulmaa, joka on viime vuosina saanut suosiota erityisesti kulttuurintutkimuksellisessa kansalaisuuden tutkimuksessa (Hermes & Dahlgren 2006; Rydin & Sjöberg 2011). Kiinnostuksen kohteena ovat tällöin moninaiset arkipäivän prosessit, puheet ja toiminta, joissa kansalaisuutta rakennetaan ja joissa yhteisöön kuulumisesta, osallisuudesta ja oikeuksista neuvotellaan. Virallinen ja epävirallinen, julkinen ja yksityinen yhdistyvät ja lomittuvat näissä prosesseissa toisiinsa erilaisin tavoin. Muutamat tämän kirjan kirjoittajista käyttävät termiä arjen kansalaisuus viittaamaan tällaiseen lähestymistapaan (TIAYNEN, VUORI; Hirsiaho 2010). Arjen kansalaisuus sisältää yhtä lailla erilaiset kohtaamiset hyvinvointivaltion instituutioiden ja kansalaisyhteiskunnan piirissä kuin esimerkiksi ylijarjaiten perhesuhteiden järjestämisen kansallisesti määritellyssä poliittis-hallinnollisessa kontekstissa. Käsite ohjaa analyysia paikallistettuihin, kontekstiin sidottuihin tarkasteluihin. Esimerkiksi kotoutumista voi tarkastella lakien ja ohjelmien tasolla, poliitikkojen puheissa ja yhteiskunnallisina pyrkimyksinä, mutta yhtä tärkeää on kotoutumisen ja kotouttamisen tarkastelu maahan äskettäin tulleiden siirtolaisten tai heidän kanssaan työskentelevien ammattilaisten arjessa.

Kansalaisuus, sukupuoli ja muut erot

Marshallin kansalaisuusmalli, kuten suuri osa muutakin kansalaisuutta käsittelevää kirjallisuutta, rakentuu universaalin kansalaisen ajatukselle. Erityisesti feministinen tutkimus on kritisoinut universaalin kansalaisuuden ideaa ja sukupuolen, luokan, etnisyyden, ”rodun” ja iän tapaisten erojen sivuuttamista kansalaisuutta koskevassa teoretisoinnissa (esim. Lister 1997; Werbner & Yuval-Davis 1999; Lister et al 2007). Kansalaisoikeudet ja kansalaisen asema eivät ole missään vaiheessa olleet kaikkien yhteiskunnallisten ryhmien saavutettavissa samalla tavoin, vaan kansalaisuuden historia on rakentunut ulossulkemisten ja rajoitusten sekä oikeuksien vähittäisen laajentamisen prosesseissa. Kun kansalaisuus ensimmäistä kertaa liitettiin ajatukseen kansallisvaltiosta Ranskan vallankumouksen yhteydessä, sen ulkopuolelle rajattiin naiset, alempien yhteiskuntaluokkien miehet, orjat, siirtomaista lähtöisin olevat asukkaat ja muut rodullisen eron perusteella määritetyt ryhmät (Lister 1997, 66–72; Yuval-Davis 1999). Nämä ryhmät ovat yhteiskunnallisten kamppailujen myötä saavuttaneet länsimaissa sittemmin useimmat kansalaisoikeudet ja muodollisen kansalaisuuden, mutta edelleen monet näkyvät ja näkymättömät ulossulkemisen prosessit tuottavat eroja kansalaisuuden toteutumiseen.

Naisten sulkeminen muotoutumassa olevan modernin kansalaisuuskäsityksen ulkopuolelle perustui yksityisen ja julkisen erottelulle, jossa naiset yhdistettiin kodin ja yksityisen alueeseen julkisen ja valtiollisen rajautuessa miesten alueeksi. Myös siinä vaiheessa, kun naiset saivat äänioikeuden ja mahdollisuuden osallistua poliittiseen päätöksentekoon, heidän toiminta-alueekseen rakentui vastuu kodista, perheestä ja hoivasta. Naistutkimuksessa onkin analysoitu pohjoismaisten hyvinvointivaltioiden sukupuolittunutta työn- ja vastuunjakoa niin, että miehille on langennut palkkatyökansalaisuus ja naiset ovat olleet joko hoivaajakansalaisia tai yhdistäneet palkkatyöläisen ja hoivaajan roolit (Sulkunen 1989; Anttonen, Henriksson & Nätkin 1994; Eräsaari, Julkunen & Silius 1995). Feministinen tutkimus on kuitenkin osoittanut, ettei yksityistä ja julkista voida erotella tiukasti

toisistaan, vaan ne ovat monin tavoin sidoksissa toisiinsa (Lister 1997, 119–144; Werbner & Yuval-Davis 1999). Esimerkiksi yksityisen alueen toiminta, kuten lasten ja vanhusten hoiva, tuottaa välttämättömiä edellytyksiä julkisen alueen toiminnoille. Sosiaalinen kansalaisuus on merkittävällä tavalla kytköksissä sukupuolittuneeseen työnjakoon perheen ja julkisten palveluiden piirissä, millä on seurauksia myös tulonjaollisten järjestelmien kannalta. (DAVYDOVA; SEIKKULA JA RANTALAIHO; TIAYNEN.)

Kansalaisuuden toteutumista määrittävät sukupuolen lisäksi myös luokan, ”rodun” ja etnisyyden tapaiset yhteiskunnalliset jaot. Univeraalien kansalaisuuden ajatukseen sisältyy oletus, että kenellä tahansa olisi pääsy kansalaisuuteen ja sen takaamiin oikeuksiin. Käytännössä kuitenkin vain tietynlaiset identiteetit ja ruumiit voivat vaivatta asettua kansalaisen asemaan – sellaiset identiteetit ja ruumiit, joita ei ole merkitty etnisyydellä tai rodullistetulla erolla (Fortier 2008, 33). Kansakunnan ja kansalaisuuden määrittelyt sisältävät rajojen määrittelyä: samalla kun joitain ryhmiä sisällytetään kansakunnan ja kansalaisoikeuksien piiriin tehdään myös rajanvetoja suhteessa siihen, ketkä eivät siihen kuulu ja keille oikeuksia ei myönnetä (Spencer & Wollman 2005; Erel 2009, 39). Kansallisvaltion ja kansakunnan määritelmät liittyvät yleensä alueelliseen perustaan, mutta tähän yhdistetään usein vaatimuksia yhteisestä kulttuurista, historiasta tai muista tekijöistä, joiden oletetaan liittävän ihmisiä yhteen. Kansakuntaa kuvitellaan (Anderson 2007) paitsi tekemällä eroa sellaiseen, joka asetetaan kansallisten rajojen ulkopuolelle, myös tuottamalla erottelua kansakunnan sisälle (Anthias & Yuval-Davis 1992). Kaikki maassa asuvat ryhmät eivät sijoitu samalla tavalla suhteessa yhteiseen historiaan tai niiden jäsenet omaavat siteitä Suomen lisäksi muihin alueisiin, kuten on laita esimerkiksi suomenvenäläisten, suomensomalialaisten tai romanien kohdalla.

Naiset saavat usein keskeisen roolin kuviteltaessa kansallisia ja etnisiä yhteisöjä, sillä heidät nähdään sekä kollektiivin biologisina ja kulttuurisina uusintajina että niiden symbolisina tunnuksina (Yuval-Davis 1997, 2011; Gordon, Komulainen & Lempiäinen 2002). Nationalistisissa ja etnisissä kamppailuissa naisten ruumiista muodostuu

symbolisia taistelukenttiä, joihin kansakunnan tai etnisen ryhmän rajoja piirretään ja joiden avulla erotteluja ylläpidetään. Esimerkiksi käy monissa Länsi-Euroopan maissa ajankohtainen keskustelu musliminaisten pukeutumisesta ja siihen liittyvistä rajoituksista. Naisten ruumiiden ja niiden pukemisen ja riisumisen kautta määritellään kansallista identiteettiä, kansakuntaan kuulumista ja ulossulkemista. Kiistat huivin ja muiden musliminaisten vaatteiden käytöstä toimivat paikkoina, joissa määritellään ”meitä” ja ”muita” tavoilla, joissa yhdistyvät sukupuoli, seksuaalisuus, uskonto, etnisyys ja ”rotu” (Andreassen & Siim 2007; Freedman 2007)¹. Huivikiistan tapaisia kysymyksiä ei voida ymmärtää, jos tarkastellaan vain sukupuolen tai uskonnon merkitystä, vaan vastauksia löytyy vasta näiden erojen yhteispeliä analysoimalla.

Yhtä lailla maskuliinisuudella on keskeinen merkitys kansakunnan rakentamisessa. Nationalististen projektien toimijoina esiintyvät usein miehet, joiden tehtäviksi asetetaan kansakunnan johtaminen ja puolustaminen (Nagel 1998). Nationalistiset poliitikot toimivat areenoina, joilla maskuliinisuutta voidaan rakentaa kunnian, rohkeuden ja isänmaallisuuden hengessä. Toisaalta maskuliinisuuksia ja sukupuolistuneita velvoitteita, kuten kansakunnan tai sen naisten puolustamista ulkoista uhkaa vastaan, voidaan myös käyttää nationalistisen politiikan edistämiseen (Bredström 2003; Keskinen 2011b).

Sosiaalinen kansalaisuus ja kulttuurin korostaminen

Kansalaisuus on monessa mielessä käyttökelpoinen käsite tarkasteltaessa nykypäivän monietnisten yhteiskuntien elämää, sillä se nivoo yhteen usein toisistaan erillään käsitellyt sosiaaliset, taloudelliset, poliittiset ja kulttuuriset ulottuvuudet. Useissa Länsi-Euroopan maissa yhteiskunnan moninaisuutta ja erilaisuuteen liittyviä kysymyksiä on viime

1. Kiistat huivin käytöstä ja muista musliminaisten pukeutumiseen liittyvistä kysymyksistä ovat laajoja aihepiirejä, joita emme voi tässä yhteydessä käsitellä kuin yhdeltä kannalta.

aikoina lähestytty kulttuuria painottavasta näkökulmasta, jolloin on sivuutettu etnisyyteen ja rodullistaviin jakoihin liittyvät sosiaaliset ja taloudelliset eriarvoisuudet (Grillo 2001; Ålund 2004). Työmarkkinat ovat monissa maissa jakautuneet etnisten ja rodullistavien hierarkioiden mukaisesti, minkä seurauksena monet kielitaitoiset ja koulutetutkin maahan muuttaneet päätyvät työskentelemään siivoojina, lähihoitajina ja bussikuskeina. Työmarkkinoilla syntyviä jakoja vahvistavat myös uusliberalistisen politiikan ja taloudellisten kriisien oloissa toteutetut hyvinvointivaltiollisten järjestelmien uudelleenjärjestelyt ja leikkaukset (Schierup et al 2006). Tästä huolimatta keskustelua muuttajista ja etnisistä vähemmistöistä käydään yhä vahvemmin kulttuurin ja kulttuuristen erojen ympärillä. Näitä ryhmiä määritellään kulttuurin perusteella ja ihmisten toimintaa selitetään ensisijaisesti kulttuurisilla syillä, vaikka kyseessä ovat usein moniulotteiset kulttuuristen, sosiaalisten ja taloudellisten tekijöiden yhdistelmät. Monet tutkijat ovatkin painottaneet, että kulttuuristen kysymysten rinnalle ja joiltain osin niiden sijaan on tuotava kysymykset sosiaalisesta eriarvoisuudesta ja oikeudenmukaisuudesta (Fraser 1997; Young 2000; Ålund 2004).

Myös suomalaisissa tutkimuksissa on havaittu eriarvoistavia prosesseja, joiden seurauksena maahan muuttaneiden työmarkkina-asemia luonnehtivat epävakaus, työllistymisen vaikeudet ja enemmän tai vähemmän avoin syrjintä (Wrede & Nordberg 2010). Kielitaitoon tai työkokemukseen liittyvät tekijät selittävät vain osan vaikeuksista, sillä niiden lisäksi työllistymiseen vaikuttavat merkittäväällä tavalla työnantajien asenteet, sosiokulttuuriset eronteot ja hakijoita etnisen taustan perusteella eriarvoiseen asemaan asettavat rekrytointikäytännöt (Ahmad 2005). Monien muuttajien työura rakentuukin epävarmaksi ja katkonaiseksi, kun työharjoittelujaksot ja määräaikaiset työsuhteet vuorottelevat työttömyysjaksojen ja työllisyyskurssille osallistumisen kanssa. Tällaista tilannetta kuvaa prekaarisuuden käsite, joka viittaa työelämän haurastumiseen ja joustavuuden vaatimusten lisääntymiseen (DAVYDOVA; Jokinen et al 2011). Vaikka koulutus ja kielenopetus voivat luoda paikkoja kuulumiselle ja yhteisön jäsenyydelle sekä joiden-

kin kohdalla työmarkkina-asemien vahvistumiselle, prekaarit asemat ovat yksi keskeinen ulossulkemisen muoto.

Eriarvoistavat käytännöt tuottavat ehdollistunutta kansalaisuutta (de los Reyes 2006). Yksi esimerkki kansalaisuuden ehdollistumisesta on muuttajien työmarkkina-asemien epävakaus ja vaikeudet hyödyntää Suomen ulkopuolella (ja välillä myös Suomessa) suoritettua koulutusta työmarkkinoille pääsyssä (DAVYDOVA). Ehdollisuutta liittyy myös määräaikaisella oleskeluluvalla maassa asuvien ihmisten elämäntilanteisiin. Aino Saarisen (2009) haastattelemat avioliiton vuoksi Venäjältä Suomeen muuttaneet naiset puhuivat pysyvän oleskeluvan odotteluajasta vuosia kestävästä ”lusimisena”. Vasta avioliiton kestettyä neljä vuotta he saivat pysyvän oleskeluluvan ja olivat siten riippumattomia puolisoistaan.

Kokemukset rasismista ja muusta yhteisöön kuulumisen kyseenalaistamisesta voivat saada erityisesti nuoret näkemään itsensä yhteiskunnan ulkopuolisina (Harinen 2003). Nämä kokemukset saattavat heikentää joidenkin halua noudattaa yhteiskunnallisia normeja, mikä näkyy esimerkiksi nuorten miesten rikollisuutta tarkasteltaessa. Joidenkin etnisiin vähemmistöihin kuuluvien nuorten miesten kohdalla vastaaminen rasismiin väkivaltaisain keinoin ja maskuliiniset kamppailut asemista saattavat toimia alkusysäyksenä rikoskierteelle ja tuomioille (HONKATUKIA JA SUURPÄÄ).

Kulttuurisen käsitettä ei kuitenkaan nähdäksemme pidä välttää, sillä kulttuurisen merkityksenannon prosessit ovat keskeisiä niin maahanmuuttajiksi tai etnisiksi vähemmistöiksi kuin valtaväestöksi nimettyjen elämän kannalta. Kulttuurisia käsityksiä on kuitenkin tarkasteltava yhtenä tekijänä kokonaisuudessa, joka rakentuu sosiaalisista, taloudellisista ja poliittisista prosesseista. Kulttuuri ei myöskään ole yhtenäinen tai kaikkien tiettyyn ryhmään tai etniseen yhteisöön kuuluvien jakama, vaan vaihteleva ja jatkuvasti haastamisen alla oleva ilmiö. Siitä, minkä ympärille etnisiä identiteettejä rakennetaan tai mikä on kansallista, perinteistä tai modernia käydään jatkuvasti neuvotteluja ja kamppailuja. Monikulttuurisessa yhteiskunnassa erilaiset kulttuu-

riset vaikutteet sekoittuvat eli hybridisoituvat, mutta samanaikaisesti tiettyjä kulttuurisia käsityksiä pyritään kiinnittämään osaksi etnisiä tai muita ryhmäidentiteettejä ja erottautumaan näin toisista ryhmistä. (HONKASALO; KESKINEN; NIKUNEN; JUNTUNEN.)

Monikulttuurisuuden käsite näyttää vihjaavaan sellaiseen käsitykseen yhteiskunnasta, jossa painottuu erityisesti etnisyyden merkitys. Monikulttuurisuuden voidaan kuitenkin nähdä rakentuvan myös toisenlaisella logiikalla, esimerkiksi elämäntavallisina alakulttuureina tai maailmankatsomuksellisin ja uskonnollisin perustein. Periaatteessa monikulttuurisen yhteiskunnan käsite kattaa nämä kaikki, joskin nyky maailmaa analysoitaessa on usein mielekästä rajata se koskemaan tavalla tai toisella etnisyyteen liittyviä jakoja, kuten tässäkin kirjassa teemme.

Monikulttuurinen tilanne ja hallinta

Monikulttuurisuudesta puhuttaessa on tarpeen erottaa sen kaksi eri ulottuvuutta, joista käytämme nimityksiä monikulttuurinen tilanne ja monikulttuurinen hallinta (vrt. Hall 2004; Hesse 2000). Monikulttuurinen tilanne viittaa siihen sosiaalisesti monimuotoiseen yhteiskunnalliseen tilanteeseen, jossa kulttuuriset vaikutteet sekoittuvat ja erilaiset ihmiset elävät elämäänsä rinnakkain kiistellen hyvän elämän ja hyvän yhteiskunnan tunnusmerkeistä. Monikulttuurinen hallinta puolestaan tarkoittaa niitä menettelytapoja ja diskursseja, joilla tätä moninaisuutta pyritään järjestämään ja hallinnoimaan. Jälkimmäinen viittaa esimerkiksi julkisen vallan, median ja järjestöjen monikulttuurisuuteen ja maahanmuuttoon liittyvien kysymysten määrittelyyn, tavoitteiden asettamiseen ja käytännön toimiin. Perinteisen politiikan lisäksi kyse on erilaisuuden symbolisesta hallinnasta. Monikulttuurinen tilanne ja monikulttuurinen hallinta ovat siinä mielessä jännitteisessä suhteessa toisiinsa, että sosiaalisen elämän moninaisuus kyseenalaistaa jatkuvasti niitä järjestyneitä ja tiettyihin kategorioihin sidottuja

käsityksiä ja toimintamalleja, joita hallinnan prosesseissa tuotetaan (Hesse 2000). Toisaalta hallinnalla rajataan ja muovataan sosiaalisen elämän moninaisuutta.

Monikulttuuriseen hallintaan voi joskus liittyä näkemyksiä, joissa kulttuurit ymmärretään toisistaan selkeästi erottuvina ja jokseenkin muuttumattomina yksikköinä. Tällaisen näkemyksen mukaan kulttuurit voivat kyllä elää rinnakkain, mutta jokaisella erillisellä kulttuurilla on oikeus suojella omia rajojaan vierailta vaatimuksilta. Myöskään politiikalla ei tällöin saisi puuttua kulttuuristen yhteisöjen sisäisiin asioihin. Tällainen kulttuureja essentialisoiva ja jähmettävä tarkastelutapa sisältää useita yhtymäkohtia toiseuttaviin ja rodullistaviin näkemyksiin. Se on kirjan kirjoittajille vieras ja joissakin kirjan artikkeleissa analysoidaan, millaisia ongelmia kulttuurien erillisyyttä, muuttumattomuutta ja ”koskemattomuutta” painottavat näkemykset aiheuttavat sekä yksilöille että yhteiskunnalle (ANIS; HONKASALO; KESKINEN).

Erityisesti angloamerikkalaisessa tutkimuksessa on pohdittu runsaasti monikulttuurista kansalaisuutta ja kysymystä siitä, millaista uudelleenajattelua tarvitaan, jotta monikulttuurisessa yhteiskunnassa kaikki ryhmät voisivat tasaveroisesti osallistua yhteiskunnalliseen toimintaan, saada äänensä kuuluville ja tulla sisällytetyksi kansalaisten piiriin tai kansakuntaan (esim. Kymlicka 1995; Parekh 2006; Modood 2007). Keskeisenä on pidetty kulttuurisen tunnistamisen ja tunnustamisen (*recognition*) ajatusta (Taylor 1992; Young 1990; Butler 2004). Kulttuuriset ryhmät ja yhteisöt on nähty välittävinä asemina yksilöiden ja valtion välillä. Ryhmäoikeuksien korostamiseen liittyy kuitenkin riski, että kulttuurit tai ryhmät nähdään liian yhtenäisinä ja ajatellaan, että jotkin yksittäiset tahot, esimerkiksi uskonnolliset tai poliittiset johtajat, voivat edustaa koko ryhmän näkemyksiä (Phillips 2007, 19–21, 105–106; Modood 2007, 21–36).

Monikulttuurinen kansalaisuus sisältää ajatuksen siitä, ettei mikään yksittäinen ryhmä määritä oikeata toimintatapaa ja yhteistä kulttuuria, vaan politiikassa ja laajemmin yhteiskunnassa käydään jatkuvia neuvotteluja näistä aiheista eri ryhmien välillä. Tätä nimitetään usein dialogisuuden periaatteeksi, mutta Tariq Modood (mt., 127) käyttää

vielä kuvaavampaa moniäänisyyden tai monen keskeisyyden käsitettä. Tällä hän viittaa siihen, ettei kyseessä ole vain kahden ryhmän (esimerkiksi valtaväestöksi ja etniseksi vähemmistöksi ymmärrettävien) välinen keskustelu, vaan useiden keskenään erimielisten ja erilaisille perustoille rakentuvien ryhmien välinen vuorovaikutus (myös JUNTUNEN). Yhtä merkittävää kuin ääneen pääseminen on myös se, että toiset kuuntelevat (TUORI).

Moniäänisen yhteistyön mahdollisuuksia koetellaan päivittäin esimerkiksi kouluissa, monikulttuuristen projektien käytännöissä ja kansalaisjärjestöissä. Kuten kirjamme artikkelit osoittavat, arkisessa toiminnassa esiintyy yhtä lailla vallan ja eriarvoisten asemien sävyttämiä tilanteita kuin yrityksiä ymmärtää toisenlaisia näkemyksiä ja löytää yhteisiä tavoitteita. Kansalaisjärjestöillä on merkittävä rooli niin tunnistamisen politiikan muotoilussa, eriarvoisuuksien esiintuomisessa kuin arjen kansalaisuuden rakentamisessa (TUORI; SEIKKULA JA RANTALAIHO).

Puhe ”monikulttuurisuuden kriisistä” ja kysymys sukupuolesta

Monikulttuurisuus on erityisesti syyskuun 11. päivän 2001 terrorismi-iskujen jälkeen, mutta monissa Euroopan maissa jo ennen sitä, joutunut monenlaisen kritiikin kohteeksi. ”Monikulttuurisuuden kriisistä” (Modood 2007, 10–14) käytävässä keskustelussa kiteytyy monia tämän hetken keskeisiä yhteiskunnallisia ristiriitoja, kansakunnan (uudelleen)määrittelyjä ja kansallisvaltion aseman muutoksia. Monissa Euroopan maissa äärioikeistolaiset ja maahanmuuttovastaiset puolueet ovat nousseet aiempaa näkyvämmiin poliittiselle kartalle. Myös muut poliittiset toimijat ja yhteiskunnalliset keskustelijat ovat alkaneet esittää vaatimuksia etnisten vähemmistöjen ja maahan muuttaneiden sopeutumisesta valtaväestön tapoihin ja ”kansallisten arvojen” omaksumisesta (Gingrich & Banks 2006; Grillo 2007). Assimilaatiota

painottava poliittinen suuntaus on monissa maissa vahvistunut ja erityisesti muslimit on nähty uhkaksi niin yhteisön turvallisuuden kuin kulttuurisen perinnön säilymisen kannalta. Samalla rasismi ja islaminvastaisuus ovat kasvavassa määrin alkaneet näkyä eurooppalaisessa julkisuudessa.

Samantyyppistä kehitystä on nähty myös Suomessa vuoden 2008 kunnallisvaalien jälkeen. Tätä ennen maahanmuutosta puhuivat julkisuudessa pääosin viranomaiset, vastuulliset ministerit ja muut aiheen kanssa työskentelevät tahot (Raittila 2009; Horsti 2005). Kunnallisvaalien jälkeen julkisuuteen nousi aiempaa vahvemmin maahanmuuttopoliittikkaa arvostelevia ja maahanmuuttoa vastustavia ryhmiä, joihin kuului useita verkkoympäristössä näkemyksiään esittäviä aktiiveja ja perussuomalaisia poliitikkoja (Keskinen, Rastas & Tuori 2009). Maahanmuuton rajoittamista vaativia ja ulkomaalaisvastaisia näkemyksiä ovat sittemmin esittäneet myös muiden puolueiden edustajat (Keskinen 2009a). Ulkomaalaisvastaisuus ja rasismi ovat keskusteluttaneet Suomessa laajalti perussuomalaisten eduskuntavaaleissa saaman vaalivoiton ja 22.7.2011 Norjassa tapahtuneen äärioikeistolaisen terrori-iskun jälkeen.

Monikulttuurisuutta arvostelevassa ja assimilaatiota korostavassa yhteiskunnallisessa keskustelussa kysymykset sukupuolesta ja seksuaalisuudesta ovat näytelleet merkittävää osaa (Phillips & Saharso 2008). Laajoja kiistoja on käyty esimerkiksi musliminaisten oikeudesta käyttää huivia työpaikoilla ja muilla julkisilla paikoilla, burkhan ja niqabin kieltämisestä, pakkoavioliitoista, kunniamurhista ja tyttöjen sukuelinten silpomisesta (esim. Siim & Skjeie 2008; Keskinen 2009b; Teigen & Langvasbråten 2009). Yhteiskunnallista keskustelua on seurannut lisääntyvä valtiollinen puuttuminen sellaisiin ilmiöihin kuten perhe-suhteisiin ja pukeutumiseen, joita usein pidetään yksityisinä ja joiden kontrollointia ei ainakaan yksiselitteisesti nähdä hyväksyttäväksi muissa yhteyksissä. Onkin kysytty, lisääntykö tällaisten toimien seurauksena etnisten vähemmistöjen ja maahan muuttaneiden elämän kontrollointi suuremman määrin kuin muun väestön (Siim & Borchorst 2008). Pakkoavioliittoihin liittyvät yhteiskuntapoliittiset toimet osoittavat myös, että naisten oikeuksia voidaan käyttää argumentoimaan maa-

hanmuuttopolitiikan kiristämistä, kuten on tapahtunut Tanskassa ja pienemmässä määrin Norjassa (Keskinen 2009b).

Kun monikulttuurisuutta kritisoidaan ja määritellään kansalliseksi nimettyä arvoperustaa, jonka kanssa muualta muuttaneiden kulttuurin katsotaan olevan ristiriidassa, vedotaan usein naisten oikeuksiin ja sukupuolten väliseen tasa-arvoon. Kansallinen näyttää myös usein laajenevan epämääräiseksi länsimaalaisuudeksi. Gail Lewis (2005, 2006) on huomauttanut, että kyse on eurooppalaisesta itsemäärittelyn projektista, jota rakennetaan vastakohtana traditionaaliseksi, epädemokraattiseksi ja takapajuiseksi kuvatulle ”toiselle”. Näinä päivinä ”toisiksi” asetetaan erityisesti muslimit, mutta myös monet muut Euroopan ulkopuolelta saapuneet siirtolaiset jälkeläisineen. ”Maahanmuuttajanaisen” hahmolla on keskeinen osa projektissa, jossa valistuksen perintöön vedoten määritellään demokratian, tasa-arvon ja vapauden kaltaiset arvot eurooppalaisiksi, sillä juuri alistettuja ”maahanmuuttajanaisia” auttamalla eurooppalaiset voivat osoittaa valistuneisuutensa ja arvojensa erinomaisuuden. Myös suhtautuminen homoseksuaalisuuteen voi toimia vastaavanlaisena eron merkinä ”suvaitsevaisen” länsimaalaisen ja ”suvaitsemattoman” ei-länsimaalaisen välillä (Haritaworn 2010).

Monikulttuurisuuteen liittyviä ongelmia naisten oikeuksien kannalta on käsitelty feministisessä tutkimuksessa jo huomattavasti ennen kuin nämä kysymykset päätyivät laajempaan yhteiskuntapoliittiseen keskusteluun. Feministinen kritiikki on kuitenkin pääosin kohdistunut monikulttuurisen hallinnan muotoihin ja tarkastellut etnisten vähemmistöjen sisäisiä valtasuhteita nyansoidummin kuin yhteiskuntapoliittinen keskustelu. Feministit kiinnittivät huomiota siihen, että monikulttuurinen hallinnan malli voi johtaa tilanteeseen, jossa etnisen yhteisön nimissä puhuvat ja valtaa käyttävät ensisijaisesti miehet – erityisesti vanhemmat konservatiivisesti ajattelevat miehet (esim. Anthias & Yuval-Davis 1992; Phillips & Saharso 2008). Tällöin on riskinä, että heikoimmassa asemassa olevien ryhmien – naisten, lasten ja nuorten – oikeudet sivuutetaan ja esimerkiksi sukupuolittunutta väkivaltaa vähätellään (Patel 2000). Jotkut feministit, kuten Susan Moller Okin (1999), pitävät monikulttuurisuutta ja feminismiä

ristiriitaisina, jopa yhteensopimattomina projekteina näistä syistä. Toiset feministit taas näkevät tämän virheelliseksi vastakkainasetteluksi, joka on seurausta ryhmäoikeuksien korostamisesta ja yhtenäistävistä kulttuuri- ja yhteisökäsityksistä (esim. Phillips 2007). Yhteisöt eivät ole yhtenäisiä eivätkä valta-asemat niiden sisällä ole staattisia, vaan niissä käydään jatkuvaa kamppailua erilaisten näkemysten välillä ja etnisen identiteetin sisällöstä.

Kuten muutakin yhteiskuntaa, myös etnisiä vähemmistöyhteisöjä jäsentävät sukupuolen, yhteiskunnallisen aseman ja iän tapaiset valtaerot. Näistä syistä lasten, nuorten ja naisten oikeudet turvallisuuteen ja itsemääräämiseen eivät aina toteudu. Kyseisten ilmiöiden ymmärtäminen vaatii historiallista ja kontekstualisoitua tarkastelua, jossa huomio kiinnittyy sosiaalisten, kulttuuristen ja poliittisten prosessien yhteisvaikutukseen. Sukupuoleen ja sukupolviin liittyvistä käsityksistä käydään neuvotteluja ja välillä kiistellään tiukasti, erityisesti yhteiskunnallisen muutoksen tilanteissa. Näissä moniulotteisissa prosesseissa vähemmistöryhmien sisäiset valtasuhteet rakentuvat myös suhteessa rodullistavaan ja etnisyyden perusteella eroja tekevään yhteiskuntaan. Mustien naisten oikeuksia puolustavat järjestöt, kuten Southall Black Sisters Iso-Britanniassa ja MIRA Norjassa, toimivatkin usein kahdella taholla. Yhtäältä ne vastustavat vähemmistöyhteisöjen sisällä esiintyvää sukupuolistunutta väkivaltaa ja muita naisten oikeuksien polkemisia, toisaalta ne kritisoivat rasismia ja vähemmistöihin liitettyjä ennakkoluuloja. Ne puolustavat myös naisten oikeuksia irrottautua yhteisön piiristä uhkaavissa tilanteissa. (JUNTUNEN; HONKASALO; KESKINEN; NIKUNEN.)

Feministinen kritiikki naisten, lasten ja nuorten oikeuksien sivuuttamisesta – ja joiltain osin niiden polkemisesta – traditioiden ja kulttuurin nimissä on tärkeää, eikä tähän liittyviä ongelmia ole syytä väheksyä. Ilmiö ei kuitenkaan kosketa vain etnisiä vähemmistöjä ja siirtolaisia, vaan koko yhteiskuntaa ja siinä toimivia erilaisia ryhmiä. Esimerkiksi katolisen kirkon ja vanhoillislestadiolaisten piirissä on viime vuosina ilmennyt useita lasten seksuaalisen hyväksikäytön tapauksia ja niiden peittelyä. Etnisten vähemmistöjen ja siirtolaisten joukossa käydään

keskustelua näistä kysymyksistä ja naisten oikeuksien puolesta toimivia löytyy yhtä lailla näiden yhteisöjen piiristä kuin niiden ulkopuolelta-kin. Erityisesti Moller Okinin tapaisia liberaalifeministisiä näkemyksiä käytetään hyväksi yhteiskunnallisessa keskustelussa rakennettaessa vastakkainasetteluja valtaväestön ja maahan muuttaneiden välille. Naisiin ja tyttöihin kohdistuvaa väkivaltaa käsittelevä yhteiskunnallinen keskustelu on myös osoittanut, että jotkut feministit osallistuvat aktiivisesti vastakkainasettelujen rakentamiseen (Fekete 2006).

Pohjoismaissa on käyty runsaasti keskustelua pakkoavioliitoista ja ns. kunniaväkivallasta, mutta myös musliminaisten huivinkäyttö ja burkhakielto ovat olleet paljon julkisuudessa; Suomessa kuitenkin muita Pohjoismaita vähemmän. Yhtenä synä tälle eurooppalaisittain-kin laajalle keskustelulle on nähty sukupuolten tasa-arvoa koskevan diskurssin vahva asema Pohjoismaissa (Keskinen et al 2009; Siim & Borchorst 2008). Kun sukupuolten tasa-arvo on tavoitteena laajalti hyväksytty ja se on institutionalisoitu tasa-arvohallinnon muodossa, sen voimaa ovat valmiita hyödyntämään myös ryhmät, jotka rakentavat erotteluja ja hierarkioita etnisyyden ja rodullistavien käytäntöjen pohjalta. Tasa-arvodiskurssi taipuukin monenlaiseen käyttöön, niin valta-asemien tukemiseen kuin niiden kyseenalaistamiseen (Tuori 2009; HONKASALO; KESKINEN; NIKUNEN).

Vaikka edellä esitellyt kansainvälisesti keskusteluttaneet teemat ovat merkittäviä analysoitaessa suomalaista yhteiskuntaa, haluamme tällä kirjalla tuoda näkyviin muitakin sukupuolen, monikulttuurisuuden ja kansalaisuuden suhteiden kannalta keskeisiä kysymyksenasetteluja. Tärkeitä kysymyksiä ovat esimerkiksi millä tavalla sukupuoli näyttäytyy muuttajien ylijärjestelmien suhteiden määrittämässä elämäkokonaisuudessa ja muistoissa sekä mitä merkitystä iällä on neuvoteltaessa kuulumisesta ja osallisuudesta (NIKUNEN, TIAYNEN). Pohdimme myös, miten sukupuoli jäsentää maahanmuuttopolitiikkaa ja muuttajien asemaa työelämässä (DAVYDOVA). Sukupuoli voi näyttäytyä merkittävänä myös monikulttuurisen työn käytäntöjen näkökulmasta. Kirjassa analysoidaan monikulttuurisen viranomais- ja järjestötyön nais- ja mieserityisiä käytäntöjä sekä niiden seurauksia (ANIS; HONKASALO; VUORI).

Ylirajaiset suhteet ja kansalaisuuden monikerroksisuus

Kansalaisuutta tarkastellaan usein valtion sisäisen järjestyksen ja moninaisuuden hallinnon näkökulmasta. Tällainen usein huomaamatta valittu näkökulma perustuu kuitenkin metodologiselle nationalismille, joka tarkoittaa tutkimuksellisen lähestymistavan kiinnittymistä kansallisiin puitteisiin ja kansallisvaltioiden rajojen ottamista tutkimuksen itsestään selväksi lähtökohdaksi (Wimmer & Glick Schiller 2002). On haasteellista, miten kansalaisuuskäsitykseen voidaan sisällyttää ihmisten rajat ylittäviä suhteita ja kuulumisen muotoja. Tarkoitamme tällä monipaikkaista kuulumista, jolloin diasporan tai maasta toiseen muuttamisen oloissa elävillä on useita kiinnekohtia – yhtä lailla nykyiseen kuin aiempaan asuinmaahan sekä sosiaalisiin suhteisiin jotka ulottuvat monesti useille maantieteellisille alueille (Huttunen 2002; Bryceson & Vuorela 2002).

Useat kirjan artikkeleista käsittelevät Suomeen muuttaneiden ihmisten monipaikkaista ja rajat ylittävää arkea sekä tähän liittyviä merkityksellistämisen tapoja. Muualta muuttaneiden siteet lähtömaihin rakentuvat elämänhistorian ja muistojen kautta, joihin nykyhetken tapahtumia peilataan ja joita käytetään resursseina uuteen paikkaan asettaessa (TIAYNEN). Lisäksi monilla on läheisiä suhteita lähtömaassa tai muissa maissa eläviin sukulaisiin ja ystäviin. Myös vierailut tutuissa (usein myös muuttuneissa) paikoissa voivat olla merkityksellisiä. Perhesuhteita ylläpidetään paitsi liikkumalla rajojen yli myös kommunikaatioteknologian avulla. Varsinkin ne, jotka ovat pakosta joutuneet jättämään kotinsa, seuraavat usein tarkasti lähtömaan poliittisia tapahtumia ja yhteiskunnallisia muutoksia. Lähtömaan tapahtumilla voi olla merkitystä myös sille, miten diasporassa asuvat yhteisöt jakautuvat ja suhtautuvat toisiinsa samasta maasta lähteneisiin (Wahlbeck 1999; JUNTUNEN).

Media toimii yhdistävänä tekijänä paikallisen ja ylirajaisen välillä. Satelliittitelevisiot ja internet tarjoavat uutisia ja keskustelufoorumeja sekä lähtömaan tapahtumia seuraavalle vanhemmalle ikäpolvelle että siirtolaistaustan omaaville nuorille, joiden kiinnostuksessa saattavat

painottua enemmän nykyhetken monikulttuurinen arki ja monipaikkaisen kuulumisen kysymykset (NIKUNEN). Nyky-yhteiskunnassa yhteisöllisyyttä ja siihen sisältyviä mukaan ottamisen tai ulossulkemisen asetelmia tuotetaan huomattavalta osalta mediassa, joten sillä on merkittävä osuus arjen kansalaisuuden rakentumisessa.

Jotta ylijärjestyminen ja monipaikkaisuus voitaisiin paremmin huomioida kansalaisuuden käsitteessä, sitä tulisi tarkastella monikerroksisena. Monikerroksinen kansalaisuus muodostuu suhteessa useisiin yhteisöihin – paikallisiin, etnisiin, kansallisiin, transnationaalisiin ja ylikansallisiin (Yuval-Davis 1999). Tällaisen ajattelun mukaan kansalaisuutta ei nähdä vain kansallisvaltion piiriin kuuluvana ilmiönä. Monien tämän kirjan artikkeleissa käsiteltyjen ihmisten kansalaisuus rakentuu vahvasti paikallisen ja transnationaalien välisessä suhteessa (erityisesti DAVYDOVA; JUNTUNEN; NIKUNEN; TIAYNEN). He voivat kokea kuuluvansa useaan maahan ja paikkakuntaan, mutta yhtä lailla tai ajoittain he saattavat ajatella, etteivät kuulu kunnolla minnekään. Tähän vaikuttaa se, millaisia ymmärryksiä paikallisella ja kansallisella tasolla rakennetaan ”oikeista”, tänne kuuluvista kansalaisista, ja miten tällaiset määrittelyt jaottelevat ihmisiä sukupuolen, etnisyyden ja ”rodun” mukaan.

Jos kansalaisuus ymmärretään monikerroksiseksi, sen eri ulottuvuuksien (paikallisen, etnisen, kansallisen, transnationaalien ja ylikansallisen yhteisön) ei tarvitse sulkea pois toisiaan, vaan ne voivat lomittua toisiinsa. Tietyssä tilanteessa voi painottua kansalaisuuden paikallinen aspekti, toisessa taas kansallinen tai transnationaalinen yhteisöllisyys. Kaikki joutuvat väistämättä elämään kansallisesti määritetyn kansalaisuuden puitteissa, koska useimmat kansalaisuuteen liittyvät oikeudet ja velvollisuudet asettuvat tähän kehikkoon. Monikerroksisuuden ajatuksella voidaan kuitenkin tuoda mukaan myös muita järjestäytymisen ja kuulumisen muotoja.

Hyvinvointiyhteiskunta diasporatilassa

”Rotuun” ja etnisyyteen liittyvät erottelut sekä niihin kytkeytyvä eriarvoisuus ovat vaikeita yhteiskunnallisia kysymyksiä useimmissa eurooppalaisissa yhteiskunnissa. Pohjoismaisiin hyvinvointivaltioihin sisältyy kuitenkin piirteitä, jotka asettavat erityisiä haasteita tässä suhteessa. Vaikka pohjoismaat, Tanskaa lukuun ottamatta, sitoutuvat virallisella tasolla monikulttuurisuuspolitiikkaan, näissä maissa elää vahvasti ajatus kansakunnan etnisestä ja kulttuurisesta homogeenisuudesta (Keskinen et al 2009). Myös pohjoismaisen hyvinvointivaltiomallin peruseriaatteet – universalismi, tasa-arvo ja yhteenkuuluvuus – korostavat yhteistä, jaettua ja samanlaisuutta (Julkunen 2006, 39–41; Anttonen & Sipilä 2010). Sukupuolten tasa-arvo ja hyvinvointivaltio kytkeytyvät läheisesti kansakunnan määrittelyyn pohjoismaissa ja ovat keskeisessä asemassa määriteltäessä yhteiskuntaan kuulumista tai kuulumattomuutta ”rodun” ja etnisyyden pohjalta.

Brittiläistä ja ruotsalaista lastensuojelua vertaillut Keith Pringle (2005) on esittänyt, että juuri samat piirteet – egalitaarisuus, kollektiivisuus ja konsensuksen tavoittelu – jotka muodostavat pohjoismaisen mallin vahvuuden, voivat toimia esteinä rasismiin ja muiden hierarkkisten erojen tunnistamiselle. Feministitutkijat ovat kiinnittäneet huomiota siihen, että pohjoismaisen hyvinvointivaltiomallin ”naisystävällisyys” koskee vain tiettyjä naisryhmiä eikä monikulttuurisuuden ja rasismiin tuomiin haasteisiin ole kyetty kovin hyvin vastaamaan (de los Reyes & Mulinari 2005; Siim & Borchorst 2008). Hyvinvointivaltiollisia periaatteita historiallisesta näkökulmasta tarkastelevat Anneli Anttonen ja Jorma Sipilä (2010) kuitenkin korostavat, että universalismi ja partikulaarisuus ovat kautta aikojen esiintyneet rinnakkain, joten niitä ei tulisi nähdä vastakkaisina tai toisensa poissulkevinä.

Hyvinvointivaltiollisilla politiikoilla ja niihin liittyvillä käytännöillä on kaksinainen luonne. Yhtäältä niissä tuotetaan kategorisointeja, joilla määritellään tiettyjä ryhmiä ja niiden ominaisuuksia, usein ongelmakeskeisessä muodossa (Lewis 2000; Mulinari et al 2009). Kategorisoinneilla tuotetaan kuvaa esimerkiksi kotiin jääneistä, yhteis-

kunnan ulkopuolella olevista ”maahanmuuttajanaisista” tai perheensä vainoamista ”maahanmuuttajatytöistä”. Kategorisoineilla rakennetaan heterogeenisestä ihmisryhmästä yhtenäistäviä kuvauksia, joissa erotellaan toisistaan valtaväestöksi ja maahanmuuttajiksi nimettyjä. Ne voivat toimia myös eriarvoistavan kohtelun perustana. Toisaalta hyvinvointivaltiolliset politiikat ja käytännöt rakentavat mahdollisuuksia kuulumiselle ja osallisuudelle. Kuulumisen paikkoja voi löytyä koulun tai nuorisotyön tapaisista kaikille suunnatuista toiminnoista, jolloin monikulttuurisuuden ja rasismien huomioivat työtavat ovat tärkeässä asemassa (Harinen et al 2009; monikulttuuristen suhteiden hahmottamisen vaikeudesta nuorisotyössä HONKASALO). Erityisillä palveluilla kuten kotouttamistyöllä tavoitellaan tulokkaiden perehdyttämistä ja tiedon välittämistä uuden kotimaan lainsäädännöstä, yhteiskunnallisista järjestelmistä, omista oikeuksista ja velvollisuuksista (VUORI).

Tässä kirjassa tarkastelemme monikulttuurisia kohtaamisia hyvinvointiyhteiskunnan piirissä. Näkökulmaa perustelee se, että Suomessa, kuten muissakin pohjoismaisissa hyvinvointivaltioissa, viranomaisten asema korostuu monikulttuurisuustyössä ja kotouttamisen järjestämisessä selvästi enemmän kuin esimerkiksi Iso-Britanniassa (Wahlbeck 1999; Huttunen, Löytty & Rastas 2005). Suomeen muuttaessaan siirtolaiset kohtaavat konkreettisesti monenlaisia hyvinvointivaltion järjestelmiä ja niihin liittyviä käytäntöjä. Näistä tärkeimpiä ovat erilaiset sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut, kielenopetus, koulutusjärjestelmä (perus-, ammatillinen ja korkeakoulutus, työllisyyskurssit jne.) sekä työvoimatoimiston ja Kelan palvelut. Kriittisestä näkökulmasta siirtolaisten kohtaamaa suomalaista yhteiskuntaa onkin nimitetty ”paperimyllyksi” (Hirsiäho 2010), jossa paperien täyttäminen ja lähettäminen muodostaa keskeisen osan kanssakäymistä. Viranomaiskontaktit saattavat viedä suuren osan ajasta. Tällaisessa tilanteessa on erityisen tärkeitä analysoida viranomaisten toimintatapoja ja kohtaamisten luonnetta. (ANIS; HONKASALO; HONKATUKIA JA SUURPÄÄ; KESKINEN; VUORI.)

Hyvinvointiyhteiskunta on kuitenkin laajempi käsite kuin hyvinvointivaltio. Se huomioi viimeaikaiset uusliberalistisen politiikan

seurauksina toteutetut muutokset yhteiskunnallisten palveluiden järjestämisessä, joiden myötä järjestö- ja yksityisen sektorin osuutta palveluiden tuottamisessa on lisätty (Julkunen 2006, 42–44). Pidämme hyvinvointiyhteiskuntaa hyvänä nimityksenä myös siksi, että se kattaa valtiollisia toimintoja laajemmat kansalaisten elämänpiirit. Sen piiriin voidaan katsoa kuuluvan erilaiset monikulttuuriset kohtaamiset viranomais- ja järjestökonteksteissa, kouluissa ja vapaa-ajalla.

Muutamat kirjan artikkeleista tarkastelevat kohtaamisia kolmannen sektorin työllistämisen- ja kotouttamisprojekteissa tai kansalaisjärjestöjen toimintaa monikulttuurisuuden tai etnisten vähemmistöjen tavoitteiden edistämiseksi (SEIKKULA JA RANTALAIHO; TUORI). Kansalaisjärjestötoiminta on Suomessa perinteisesti ollut aktiivista ja järjestöt toimivat myös keskeisesti erilaisissa projektiluontoisissa hankkeissa. Suomesta onkin tullut viimeisen vuosikymmenen aikana ”projektiyhteiskunta”, jossa sosiaali-, nuoriso-, kasvatus- ja monikulttuurisuusystyötä tehdään yhä useammin lyhytkestoisten projektien muodossa (Rantala & Sulkunen 2006; Tuori 2009). Monikulttuurisuusprojekteissa on korostunut maahanmuuttajanaishille ja -tytöille suunnattujen hankkeiden osuus, kun taas miehille ja pojille tarkoitettuja hankkeita on ollut vain muutamia.

Yksi kirjassa toistuva teema on kotouttamispolitiikan ja -käytäntöjen painottuminen työmarkkinakansalaisuuteen. Kotouttamisen lähtökohdaksi otetaan muuttajien työllistyminen ja toimenpiteillä tähdätään tämän tavoitteen toteuttamiseen. Vaikka tavoitteessa itsessään ei ole mitään vikaa, ongelmalliseksi voi muodostua se, että ymmärrys kansalaisuudesta rakentuu kovin vahvasti työssä käymiselle. Kun työmarkkinat yleensäkin ovat haurastuneet ja siirtolaisten työllistyminen on muuta väestöä epävarmempaa, kansalaisuuden nivominen tähän tavoitteeseen tuottaa helposti tulkintoja kotoutumisen epäonnistumisesta ja puutteellisesta osallistumisesta. Kansalaisuus sisältää kuitenkin paljon muita ulottuvuuksia, ja monenlaiset osallistumisen muodot voivat olla arvokkaita. Kun esimerkiksi väestön vanhenemisestä ja nuorten ikäluokkien pienenemisestä ollaan julkisessa keskustelussa huolestuneilta, voisi ajatella että esimerkiksi lasten synnyttäminen ja

kasvattaminen (myös kotiäitinä) näyttäytyisivät yhtenä arvokkaana kansalaisuuden alueena. Kirjan artikkeleissa kyseenalaistetaankin työmarkkinakansalaisuuden itseäänselvyydeksi muodostunutta asemaa ja pohditaan vaihtoehtoisia kansalaisuuden ulottuvuuksia (DAVYDOVA; SEIKKULA JA RANTALAIHO; VUORI).

Edellä esitetyt esimerkit osoittavat, ettei monikulttuurisuus koske vain siirtolaisia tai etnisiä vähemmistöjä, vaan koko yhteiskuntaa ja sen erilaisia järjestelmiä. Esitämme että suomalaisessa hyvinvointiyhteiskunnassa vallitsevaa tilannetta on hedelmällistä tarkastella diasporatilan (Brah 1996) käsitteen avulla. Diasporatilaa muovaavat uudenlaiset globaalin talouden ja työnjaon muodot, erilaiset sotien, konfliktien ja luonnonmullistusten seurauksena esiintyvät muuttoliikkeet sekä monenlaiset perheitä, sukulaisuutta ja sosiaalisia yhteisöjä koskevat prosessit. Diasporatilassa muutosten seuraukset ovat jossain määrin erilaisia naisten ja miesten, varakkaiden ja köyhien, eri etnisiä ryhmiä ja kulttuurisia taustoja edustavien ja vaikkapa eri ikäisten ihmisten tilanteiden ja suhteiden kannalta. Ihmisten tilanteet ovat siis paikallisesti, sosiaalisesti ja yksilöllisesti erilaisia, mutta tila on yhteinen ja vaikuttaa kaikkiin – toisinaan nopeasti ja ennen kokemattomalla tavalla. (Mt., 178–210.)

Diasporatilassa koetellaan ”kuulumisen ja toiseuden, inklusion ja eksklusion, ’meidän’ ja ’heidän’ rajoja” (mt., 209) ja seuraukset kohdistuvat yhtä lailla muualta muuttaneisiin kuin niihin, jotka on määritelty alkuperäisasukkaiksi. Sen piiriin kuuluvat siis niin suomen-somalialaiset ja suomenvenäläiset kuin kantasuomalaisiksi nimetyt ja saamelaiset. Suomalaista hyvinvointiyhteiskuntaa voidaan pitää diasporatilana, jossa erilaisten ryhmien yhteisvaikutuksesta rakentuu uudelleen ymmärryksiä siitä, millainen yhteiskunnallinen tilanne ja siinä rakentuva ”suomalaisuus” ovat tai millaisia käsityksiä sukupuolten välisistä suhteista pidetään toivottavina. Diasporatilassa sukupuolen, etnisyyden ja rodullisuuden merkityksistä käydään monenlaisia kamppailuja, joissa valtasuhteilla on keskeinen osuus, kuten kirjamme artikkelit osoittavat. Diasporatilaan sisältyy kuitenkin myös ajatus siitä, että uudelleen rakentuvien ymmärrysten pohjalta voi löytä

aiemmin tuntemattomia tapoja tarkastella esimerkiksi sukupuolten tasa-arvoa, hoivan ja perhesuhteiden järjestelyjä sekä seksuaalisia järjestyksiä. Sukupuoleen ja seksuaalisuuteen liittyvät muutokset esitetään monikulttuurisuuden yhteydessä usein uhkina, esimerkiksi paluuna patriarkaaliseen menneisyyteen, mutta diasporatilaan sisältyy myös mahdollisuuksia nykymäärittelyjen kyseenalaistamiseen, suhteuttamiseen ja uusiin avauksiin.

Kirjan rakenne

Kirja jakautuu kolmeen osaan. Ensimmäisessä osassa pääosaan nousevat erilaiset monikulttuuriset kohtaamiset. *Minna Seikkulan* ja *Minna Rantala*in artikkeli pohjaa kansalaisjärjestöissä toimivien romaninaisten haastatteluille. He tarkastelevat, miten sukupuolesta kerrotaan haastatteluissa ja mitä jätetään kertomatta, kun puhe on romanina toimimisesta ja osallisuudesta suomalaisessa yhteiskunnassa. Haastateltavat kyseenalaistavat palkkatyökansalaisuuteen kytkeytyvää sukupuolten tasa-arvon ajatusta. He nostavat esiin äitiyteen ja vähemmistökuultuurin puolustamiseen liittyviä näkökulmia ja kuvaavat romaninaisten arjessa näkyviä sukupuolistamisen ja etnistämisen prosesseja. *Olga Davydova* käsittelee etnisyyden, sukupuolen ja haurastuneiden työmarkkinoiden välisiä sidoksia Suomen itärajalalla asuvien venäläisnaisten elämässä. Hän analysoi maahanmuuttoon liittyvien menettelyjen, maahanmuuttopolitiikan, työelämän joustavuusvaatimusten, katkonaisten työ- ja koulutusurien sekä työllistymistä painottavan kotouttamispolitiikan seurauksia naisten elämälle ja keskinäisille suhteille. Davydova tarkastelee Pohjois-Karjalaa etnoseksuaalisena vyöhykkeenä, jossa rajan ylittävät kontaktit tarjoavat naisille työmahdollisuuksia, mutta samalla asettavat heidät alttiiksi seksuaalisoinnille ja leimaamiselle.

Salla Tuori hahmottelee kuuntelemisen politiikan mahdollisuuksia monikulttuurista naistyötä käsittelevän etnografisen tutkimuksen pohjalta. Kuuntelemisen politiikka voisi tarkoittaa taidokasta kuunte-

lemista ja dialogia, jossa ihmisiä ei kutistettaisi heidän edustamiinsa, hierarkioita luoviin eroihin. Kuuntelemisen politiikka edellyttäisi sekä erojen huomioonottamista että niiden ylittämistä, joissain tapauksissa myös erojen ohittamista. *Päivi Honkatukia* ja *Leena Suurpää* kysyvät millaisia kohtaamisia rikoksia tehneillä etnisten vähemmistöjen nuorilla miehillä on ollut viranomaisten kanssa. He analysoivat sekä nuorten että viranomaisten haastatteluista, miten kohtaamisissa on käsitelty ongelmia, kuten vertaissuhteiden jännitteitä ja rasismia. Kirjoittajat pohtivat vuoropuhelua, puhumattomuutta ja ohipuhumista.

Toisessa osassa analysoidaan Suomeen muuttaneiden ihmisten arkielämää ja yllärajoja suhteita. Kirjoittajat kysyvät, mitä kansalaisuudelle merkitsee se, että ihmisten elämä sijoittuu moniin paikkoihin ja rakentuu monissa paikoissa asuvien ihmisten kanssa ylläpidettyjen suhteiden varaan. *Kaarina Nikunen* tarkastelee maahanmuuttajataustaisten nuorten median käyttöä ja tulkintoja mediasta kansallisen ja yllärajojen välisissä suhteissa. Kouluissa toteutettujen mediatyöpajojen ja haastattelujen perusteella Nikunen korostaa nuorten kykyä oppia luovimaan erilaisten tapojen ja sääntöjen välillä sekä pohtia ja yhdistellä erilaisia kulttuurisia käytäntöjä. *Marko Juntunen* käsittelee irakilaisen diasporan sisäisiä jännitteitä ja kohtaamisia viranomaisten kanssa monikulttuurisessa lähiössä. Irakin viimeaikaiset yhteiskunnalliset muutokset vaikuttavat irakilaisten keskinäisiin suhteisiin ja tuottavat yhteisön sisäistä heterogeenisuutta. Tämä heterogeenisuus näkyy myös kohtaamisissa viranomaisten kanssa, mutta viranomaisten toimintaa ohjaa edelleen oletus maahanmuuttajaryhmien yhtenäisyydestä. *Taatiina Tiainen* analysoi miten iäkkäät inkeriläiset paluumuuttajanaiset etsivät tasapainoa eri kulttuuristen siteiden ja yhteenkuuluvuuksien välillä. Tiainen katsoo, että naisten neuvottelut omasta paikastaan rakentuvat suhteessa arjen kokemuksiin Suomessa elämisestä, mutta myös suhteessa liikkumiseen Suomen ja Venäjän välillä. Erityisen merkittäviksi nousevat kokemukset siirtolaisuudesta ja pakolaisuudesta Neuvostoliiton ja Venäjän sisällä, muistot etnisyyteen liittyvästä sorrosta sekä neuvostokansalaisuuden merkitykset.

Kirjan kolmas osa tarkastelee monikulttuurista viranomais- ja järjestötyötä, jossa rakentuvia mukaan ottamisen ja ulossulkemisen prosesseja analysoidaan neljän artikkelin voimin. *Jaana Vuori* tarkastelee maahanmuuttajien kotouttamiseksi tehtävää työtä. Hän kirjoittaa havainnoimiensa tilanteiden ja ammattilaisten haastattelujen pohjalta kertomuksia pienistä tapahtumista, jotka avaavat näkymiä sellaisiin moninaisiin ja ristiriitaisiin prosesseihin, joiden kautta kuuluminen suomalaiseen yhteiskuntaan tulee mahdolliseksi – tai vaikeutuu. Episodit kertovat arjen kansalaisuuden rakentumisesta suhteessa kulttuuriseen ja etniseen taustaan, sukupuoleen ja perheeseen. *Veronika Honkasalo* analysoi monikulttuurisuuden ja sukupuolten tasa-arvon kysymysten käsittelyä nuorisotyössä. Hän tarkastelee nuorisotyöntekijöiden käsityksiä sukupuolisensitiivisen ja sukupuolen mukaan eriytetyn työn tarpeellisuudesta. Vaikka työntekijät näkevät kysymyksen moniulotteisena, käytännössä työ suunnataan useimmiten vain maahanmuuttajatyttöjen erityiseen toimintaan. Honkasalo pohtii myös sukupuolten tasa-arvon asemaa ”kulttuurisena totuutena”, johon osa nuorisotyöntekijöistä vetoaa silloin kun he puolustavat nuorisotyön vakiintuneita toimintatapoja ”suomalaiskansallisina”.

Suvi Keskinen kysyy, miten sukupuoleen, etnisyyteen ja ”rotuun” liittyvät eronteot ajankohtaistuvat tai jätetään huomiotta monikulttuurisessa väkivaltatyössä. Poliisin, sosiaalitoimen, turvakotien ja järjestöjen työntekijöiden kanssa tehtyjen haastattelujen perusteella hän toteaa työntekijöiden tarkastelevan perheissä esiintyvää väkivaltaa pääsääntöisesti kulttuuristen selitysten tai universalisoinnin kautta. Näiden lisäksi esiintyy myös maahanmuuttajayhteisöjen sisäistä heterogeenisuutta ja yksilöllisiä eroja painottavia puhetapoja. *Merja Anis* käsittelee maahanmuuttajamiehistä ja heidän vanhemmuudestaan käytävää keskustelua lastensuojelun asiakastapaamisissa. Hän analysoi, miten miesasiakkaista ja isyydestä puhutaan asiakastilanteissa sekä sitä miten työntekijät rakentavat ymmärrystä sukupuolesta ja kulttuurista refleктоimalla omaa työtään ja siihen vaikuttavia ennakkokäsityksiä.

Kiitokset

Kiitämme kirjan kahta anonyymiä arvioitsijaa arvokkaista ja tekstien kehittämistä tukevista kommentteista. Lisäksi kiitämme Salla Tuoria kirjan johdannon kommenteista. Kustantajaamme Tampere University Pressiä haluamme kiittää hyvästä yhteistyöstä ja joustavuudesta kustannusprosessin aikana.

Kirjan tekemisen ovat mahdollistaneet työtämme rahoittaneet tahot ja kiitämme tästä Tampereen yliopiston Liikkuva maailma – tutkimuksen kehittämisohjelmaa, Turun yliopiston tutkijakollegiumia (TIAS), Suomen Akatemiaa, Suomen Kulttuurirahastoa, Scandinavian Research Council for Criminologya ja Jyväskylän yliopistoa. Tampereen yliopiston yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö sekä Turun yliopiston sosiaalitieteiden laitos ovat tarjonneet työmme toteuttamiseen tarvittavat kannustavat työyhteisöt.

Kirjan kansikuvan toteuttamisesta kiitämme Mikko Reinikkaa. Lähetämme kiitoksemme myös sille anonyymille käsityöläiselle, jolta yksi toimittajista osti kuvan kankaan Durbanin torilta Etelä-Afrikasta. Kankaan tai sen tekijän tarinaa emme tunne, mutta se vie ajatuksemme monille tuttuihin afrikkalaisiin vahapainokankaisiin, joita usein pidetään perinteisen afrikkalaisen kulttuurin symboleina. Tarkempi tarkastelu osoittaa kuitenkin, että vahapainokankaiden historiassa lomittuvat toisiinsa kolonialismi, siirtomaiden itsenäistyminen ja globaali talous. Mekanisoiduksi batiikiksikin nimitetyn kankaiden tuotannon aloittivat alankomaalaiset ja brittiläiset kauppiaat, jotka poimivat vaikutteita siirtomaakauden Jaavan (Indonesian) käsityöläisten kankaista, käynnistivät teollisen tuotannon ja muokkasivat kuvioita afrikkalaisten ostajien ja länsimaissa asuvien siirtolaisten makuun sopiviksi. Tänä päivänä iso osa vahapainokankaiden suunnittelusta tehdään Euroopassa ja kiinalaiset ”halpakankaat” uhkaavat niiden perinteikästä asemaa. Samalla vahapainokankaat asut ovat olleet, ja ovat edelleen, osa kansallisen itsetunnon ja paikallisten identiteettien rakentamista monissa Afrikan maissa. Niiden tuotanto työllistää monia erityisesti Länsi-Afrikan maissa ja kuvioinnit varioivat niin perinteisiä

afrikkalaisia kuin nykypäivään liittyviä aiheita. (Relph & Irwin 2010.)
Vahapainokankaiden tarina tuo näkyville perinteisen ja modernin
vaihtuvia suhteita, ylijäisiä vaikutteita ja muuttuvia valtasuhteita,
jotka ovat myös kirjamme keskeisiä teemoja. 🏠